

ДЮРДІЩА ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ

*Київський національний університет технологій та дизайну,
професор кафедри приватного та публічного права,
доктор юридичних наук, доцент*

ЗМІСТ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ

Одним із структурних елементів правовідносин у сфері кібербезпеки виступає *зміст правовідносин* – органічно об'єднана цілями кібербезпечної політики сукупність прав та обов'язків суб'єктів національної системи кібербезпеки. Зміст кібербезпеки містить ті суспільні відносини, які виникають під час реалізації правових і технічних норм, що спрямовані на забезпечення кібербезпеки відповідних об'єктів, а також включають проведення проактивних заходів в рамках реалізації кібербезпечної політики.

Зміст правовідносин у сфері кібербезпеки складає конкретна поведінка суб'єктів правовідносин у сфері кібербезпеки та її юридичне закріплення нормами права у вигляді суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. Без такого закріплення змісту не існує, а отже, апріорі не існує правовідносин, а відтак – держава не може гарантувати реалізації та захисту інформаційних прав громадян у кіберпросторі. Більше того, суто логічно, особи не мають права висувати до держави жодних правових претензій, оскільки, діючи чітко в межах чинного законодавства, держава за відсутності відповідних норм права, а відповідні державні органи через відсутність виникаючої внаслідок даних норм адміністративно-правової компетенції, не мають правових механізмів щодо втручання в даний вид вже *соціальних відносин*.

Відтак, *за умови відсутності змісту правовідносин, правовідносин не існує*.

Для розуміння умов, за яких дані правовідносини можуть мати зміст, потрібно розуміти, що структуру даного змісту складають такі компоненти:

- *юридичний* – суб'єктивне право та юридичний обов'язок, законний інтерес;
- *фактичний* – реальна поведінка суб'єктів.

У нашій реальності фактичний зміст правовідносин у сфері кібербезпеки є, а юридичний, незважаючи на достатню кількість і загалом масив НПА, що регулюють суспільні відносини у кібербезпечовій сфері, досі коректно не оформлений, оскільки бракує системності.

Аналізуючи юридичний компонент змісту правовідносин, інтерпретуючи загальнотеоретичні положення до предмета свого дослідження, визначу розуміння суб'єктивного права та юридичного обов'язку.

Суб'єктивне право – це вид і міра можливої поведінки суб'єкта, що забезпечується з боку держави. *Структуру суб'єктивного права* складають: 1) *праводія*, тобто право поводити себе відповідним чином (право на свої дії) – найбільш розповсюджена форма суб'єктивного права в кіберпросторі; 2) *правовимога*, тобто право вимагати відповід-

ної поведінки від інших суб'єктів, які мають юридичні обов'язки (право на чужі дії); 3) *праводомагання*, тобто право звертатися до держави за захистом свого юридичного права – суб'єкти правовідносин не бажають, окрім праводій і правовимог, нести юридичні обов'язки.

Саме тому важливим є розуміння сутності юридичного обов'язку – міра необхідної і належної поведінки, що є гарантією реалізації суб'єктами наданих їм прав. Це об'єктивно необхідна та можлива поведінка, котра забезпечує реальність можливостей, наданих суспільством та державою окремій особі. У разі позитивного ставлення особи до необхідності виконання покладених на неї обов'язків їх реалізація настає лише за певних умов, що передбачені правовою нормою. Держава у системі обов'язків визначає доцільний, соціально корисний та необхідний варіант поведінки суб'єктів з метою забезпечення кібербезпеки. Нормами реалізації обов'язку є дотримання певних зобов'язань, які мають форму заборон, та виконання активних обов'язків, що існують як зобов'язання [1, с. 167].

Структура юридичного обов'язку включає: 1) необхідність *належної дії*, тобто здійснювати певні діяння (активні або пасивні обов'язки); 2) необхідність *належного виконання*, тобто реакція на законні вимоги суб'єктів забезпечення кібербезпеки, які виступають правомочною стороною; 3) необхідність *належного претерпіння*, тобто нести інформаційно-правову відповідальність у разі відмови від виконання юридичних обов'язків або несумлінного їх виконання.

За даного випадку виокремлюється потреба у з'ясуванні змісту поняття «*законний інтерес*» – простий юридичний дозвіл, що закріплений в законі або впливає з його змісту та виражається в можливостях суб'єкта права користуватися конкретним соціальним благом, а іноді звертатися по захист до компетентних державних органів або громадських організацій – з метою задоволення своїх потреб, які не суперечать суспільним, а саме з метою забезпечення нормального існування суспільних відносин у сфері кібербезпеки.

Законний інтерес – це усвідомлена суб'єктом правовідносин у сфері кібербезпеки необхідність задоволення своїх потреб способом, що допускається, але прямо не гарантується чинним інформаційним законодавством.

Відтак, суб'єктивне право, юридичний обов'язок і законний інтерес виступають об'єктами правової охорони.

Для виникнення, зміни чи припинення правовідносин необхідна не лише зацікавленість у цьому суб'єктів права, а й певні життєві обставини, факти. Останні можуть бути різноманітними. Не всі з них спричиняють виникнення правовідносин, а лише ті, що зазначені у нормативно-правових актах, з якими законодавець пов'язує можливість здійснення учасниками правовідносин їх суб'єктивних прав і юридичних обов'язків.

Правовідносини у сфері кібербезпеки виникають (змінюються і припиняються) за наявності необхідних *передумов* – комплексу різних за змістом взаємопов'язаних юридичних явищ, взаємодія яких тягне за собою рух правовідносин [2].

З урахуванням положень загальної теорії права, а також робіт з безпекової тематики можу виокремити загальні (матеріальні) і спеціальні (юридичні) передумови виникнення правовідносин у сфері кібербезпеки [3, с. 144–145].

Загальні (матеріальні) передумови виникнення правовідносин: 1) наявність не менше двох суб'єктів права як учасників правовідносин у сфері кібербезпеки; 2) об'єкт правовідносин – інтереси (блага, цінності) у сфері кібербезпеки (безпекові інтереси, інтерес безпеки) або блага безпеки як матеріальні, так і нематеріальні, з приводу яких суб'єкти вступили у відносини між собою.

Спеціальні (юридичні) передумови виникнення правовідносин: 1) *нормативна основа*, характерною ознакою якої виступають відповідні норми тих галузей права, що регулюють суспільні відносини у сфері кібербезпеки; 2) *правосуб'єктна основа*, що визначає здатність особи до участі у правовідносинах у сфері кібербезпеки; 3) *юрідико-фактична основа*, тобто певні юридичні факти (фактичні склади) реальної дійсності, з наявністю яких норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення відповідних прав і обов'язків правосуб'єктної особи.

Виходячи з викладеного, зазначу про проникнення відносин у сфері кібербезпеки в адміністративну, інформаційну, трудову, управлінську, аграрну, житлову, управлінську та інші сфери життєдіяльності.

Можу погодитись із В.А. Ліпканом, який влучно зазначає, що суб'єкт *управління безпекою* зобов'язаний реалізувати власні матеріально-правові та процесуальні права, тобто право виступає одночасно і обов'язком суб'єкта адміністративно-правових відносин у сфері національної безпеки [4, с. 24].

На мою думку, функція підвищення поінформованості громадян про безпеку в кіберпросторі повинна реалізовуватися усіма суб'єктами забезпечення кібербезпеки.

У даному контексті також необхідним є усвідомлення, що за допомогою кібербезпекових правовідносин має відбуватися індивідуалізація положень відповідної правової норми, конкретизація суб'єктивних юридичних прав і обов'язки суб'єктів кібербезпекових відносин, їхні повноваження і міра можливої юридичної відповідальності за неправомірні дії або не вчинення передбачених законодавством дій.

Формування правовідносин у кібернетичній сфері і відповідне їх віддзеркалення у нормах права мають відповідати тенденціям їх розвитку, а не ґрунтуватись на застарілих уявленнях про баланс регулятивних і охоронних норм.

Правовідносини у кібернетичній сфері в механізмі їх адміністративно-правового регулювання відповідають за переведення загальних приписів норм права в суб'єктивні права і юридичні обов'язки, визначають повноваження та міру юридичної відповідальності для суб'єктів правовідносин у сфері кібербезпеки, сприяють реалізації національних інтересів у цій сфері.

Узагальнюючи теоретико-правові положення стосовно функцій правовідносин [3, с. 139-140], до *рис правовідносин* у сфері кібербезпеки можу включити:

- встановлюють конкретно визначене коло осіб – суб'єктів правовідносин у сфері кібербезпеки, – на яких поширюється дія норм права в конкретному просторово-часовому форматі;
- закріплюють конкретну поведінку, якої повинні або можуть дотримуватися суб'єкти правовідносин у сфері кібербезпеки;
- слугують умовою для можливого приведення в дію спеціальних юридичних засобів (суб'єктами забезпечення кібербезпеки) з метою забезпечення суб'єктивних прав, обов'язків, відповідальності.

Таким чином, правовідносини у сфері кібербезпеки можуть слугувати засобом переведення загальних розпоряджень юридичних норм у площину суб'єктивних прав і обов'язків як для суб'єктів забезпечення кібербезпеки, так і для суб'єктів правовідносин у даній сфері в цілому.

Список використаної літератури:

1. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
2. Теорія держави та права : підручник [за вимогами кредитно-модульної системи навчання] / Є. О. Гіда, Є. В. Білозоров, А. М. Завальний та ін. ; за заг. ред. Є. О. Гіди. Київ : О. С. Ліпкан, 2010. 322 с.
3. Фатхутдінов В. Г. Адміністративно-правове регулювання у сфері громадської безпеки в Україні : монографія. Київ : Освіта України, 2016. 400 с.
4. Ліпкан В. А. Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 36 с.

Ключові слова: правовідносини, кібербезпека, суб'єктивне право, юридичний обов'язок.

Ключевые слова: правоотношения, кибербезопасность, субъективное право, юридическая обязанность.

Key words: legal relations, cybersecurity, subjective law, legal obligation.